

κεφάλαιο 8

γλώσσα: προφορικός λόγος - ανάγνωση - γραφή

Διδακτικοί στόχοι

Όταν ολοκληρωθεί η διδασκαλία του παρόντος κεφαλαίου
οι μαθητές και οι μαθήτριες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσουν την έννοια και τη σημασία του Προφορικού Λόγου, της Αναγνωστικής και της Γραφικής Δεξιότητας.
- Να γνωρίσουν τις σύγχρονες αντιλήψεις, τάσεις και τη φιλοσοφία του νέου προγράμματος της Προσχολικής Αγωγής για τον Προφορικό λόγο, την Ανάγνωση και τη Γραφή.
- Να αντιληφθούν τη σημασία και τον τρόπο εφαρμογής των κατάλληλων δραστηριοτήτων για την "ανάδυση" και προαγωγή των παραπάνω δεξιοτήτων και ικανοτήτων.
- Να συνειδητοποιήσουν την προσφορά και το ρόλο της Προσχολικής Αγωγής καθώς και του/της παιδαγωγού, στην απόκτηση από τα παιδιά, των δεξιοτήτων του Προφορικού λόγου, της Ανάγνωσης και της Γραφής.

8.1. Σύγχρονες αντιλήψεις για τον προφορικό λόγο, την Ανάγνωση και τη Γραφή

Από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, τα παιδιά ζουν σ' ένα περιβάλλον όπου κυριαρχεί ο γραπτός λόγος. Αρχίζουν ν' αναγνωρίζουν, για παράδειγμα, τα διάφορα αντικείμενα από το λογότυπο της συσκευασίας τους, ζητούν αντικείμενα ή ρούχα που φέρουν το λογότυπο μιας συγκεκριμένης εταιρείας, "γράφουν" προσπαθώντας να μιμηθούν το συμβατικό τρόπο γραφής των ενηλίκων.

Όμως, οι γνήσιες πράξεις που συνιστούν τη διαδικασία μάθησης της ανάγνωσης και της γραφής ξεκινούν από εκείνη τη στιγμή που το παιδί συνειδητοποιεί ότι ο γραπτός λόγος περιέχει νόημα και αρχίζει να διερωτάται και να πειραματίζεται για το πώς αναδύεται το νόημα αυτό. Για παράδειγμα, κρατά το μολύβι και αφού "γράφει" στο χαρτί πρωτόγονα γραφήματα, δηλώνει ότι κάτι έγραψε ή κρατά το βιβλίο και "διαβάζει" γυρίζοντας τις σελίδες του.

Η μάθηση της γραφής και της ανάγνωσης είναι μια εξελικτική διαδικασία, η οποία πηγάζει από το ίδιο το παιδί και "αναδύεται" ανεμπόδια, εφόσον οι συνθήκες του περιβάλλοντος και η συμβίωση με τους ενήλικες είναι κατάλληλες.

Ο όρος "**αναδυόμενη ανάγνωση και γραφή**", άρχισε να χρησιμοποιείται στη δεκαετία του '80 και περιγράφει ακριβώς τις διαδικασίες οι οποίες παρατηρούνται πολύ πριν το παιδί φοιτήσει στο Δημοτικό σχολείο και αναγνωρίζονται ως ιδιαίτερα σημαντικές για τη μάθηση του γραπτού λόγου. Η "**ανάδυση**" της ανάγνωσης και της γραφής συνίσταται από δεξιότητες, γνώσεις και στάσεις, οι οποίες θεωρούνται ότι είναι "προάγγελοι" της ανάπτυξης του συμβατικού τρόπου γραφής και ανάγνωσης.

Τα κύρια σημεία της θεωρίας της "**αναδυόμενης**" ανάγνωσης και γραφής είναι:

- ☀ Η ικανότητα χρήσης του γραπτού λόγου πηγάζει από το ίδιο το παιδί, εφόσον αναπτύσσεται σ' ένα περιβάλλον που κυριαρχεί ο τυπωμένος λόγος.
- ☀ Δίνεται έμφαση στη μάθηση και όχι στη διδασκαλία. Τα παιδιά μαθαίνουν "μόνα" τους, συνειδητοποιώντας τη λειτουργία του γραπτού λόγου καθώς ζούν και επενεργούν σ' ένα περιβάλλον γραπτού λόγου και παρατηρούν τους εγγράμμτους ενηλίκους.

- ☀ Οι δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής αναπτύσσονται ταυτόχρονα και είναι αλληλένδετες. Τα παιδιά μεγαλώνουν μαθαίνοντας συγχρόνως να γράφουν και να διαβάζουν.
- ☀ Οι δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής εμφανίζονται, όταν οι συνθήκες είναι κατάλληλες, δηλαδή, όταν αφ' ενός προσφέρονται πλούσια ερεθίσματα στο περιβάλλον και αφ' ετέρου όταν οι ενήλικι υποστηρίζουν κάθε προσπάθεια και πειραματισμό του μικρού παιδιού να "διαβάσει" και να "γράψει" (Τάφφα, Ιούνιος 2001).

Στα ερευνητικά συμπεράσματα των δύο τελευταίων δεκαετιών, έχει διατυπωθεί η σημαντικότητα της επίδρασης του έμμεσου και άμεσου περιβάλλοντος στην ποσότητα και την ποιότητα των εμπειριών που σχετίζονται με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων της ανάγνωσης και της γραφής στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.

Στη διαδικασία της "ανάδυσης" των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η Προσχολική Εκπαίδευση. Ρόλος της δεν είναι η συστηματική διδασκαλία των δεξιοτήτων Ανάγνωσης και Γραφής, αλλά η γνωστική και ψυχολογική προετοιμασία καθώς και η εξοικείωση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας με τις δραστηριότητες εκμάθησης ανάγνωσης και γραφής, δηλαδή τις δραστηριότητες του γραφισμού.

Επίσης, καλείται να λειτουργήσει αντισταθμιστικά καθώς προσπαθεί να παράσχει ποικίλες ευκαιρίες και ερεθίσματα για την κατάκτηση του προφορικού και γραπτού λόγου, την κάλυψη τυχόν ελλείψεων και αδυναμιών του κοινωνικο-οικογενειακού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

8.2. Προφορικός λόγος - Ο ρόλος της αγωγής

Η γλωσσική ικανότητα είναι το μέσο που πρωταγωνιστεί στην ανθρώπινη επικοινωνία. Ο ρόλος της όμως επεκτείνεται, καθώς καθοδηγεί τις νοητικές και κινητικές ενέργειες του ατόμου. Το γεγονός αυτό, καθιστά απαραίτητη την καλλιέργεια της γλώσσας από την μικρή ηλικία.

Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να χειρίζονται σωστά την γλώσσα, γιατί μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να αναπτύξουν διαπροσωπικές σχέσεις. Θα μπορέσουν να εκφράσουν προφορικά τις απόψεις τους, τις ιδέες τους, τις απορίες τους ακόμα και τις διαφωνίες που πιθανόν έχουν. Με την απόκτηση ευχέρειας στη χρήση της γλώσσας θα μπορέσουν να καταλάβουν τα νοήματα που βγαίνουν από τις λέξεις και να τεθούν έτσι οι βάσεις για μια επιτυχημένη σχολική πορεία στη συνέχεια.

Ο ρόλος του Βρεφονηπιακού σταθμού είναι βασικός για την ανάπτυξη του προφορικού λόγου. Πρέπει να είναι αντισταθμιστικός σε σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον και να ασκεί την καλλιέργεια της γλωσσικής ανάπτυξης του παιδιού από τη μικρότερη έως τη μεγαλύτερη ηλικία.

Στο χώρο του πρέπει να διαμορφώνονται διάφορες καταστάσεις επικοινωνιακού χαρακτήρα που θα ενθαρρύνουν τα παιδιά:

- α) Να παίρνουν το λόγο για να κάνουν μια διήγηση, μια περιγραφή.
- β) Να συμμετέχουν σε συζητήσεις.
- γ) Να διατυπώνουν αιτήματα και να ανταποκρίνονται σε υποδείξεις που δέχονται.
- δ) Να εξηγούν και να δικαιολογούν την άποψή τους.
- ε) Να βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο.

Εικόνα 8.1

Καλλιέργεια του προφορικού λόγου
κατά τη διάρκεια εκδήλωσης

Ως αποτέλεσμα, τα παιδιά που από τη μικρή τους ηλικία ασκούνται στη σωστή χρήση του Προφορικού Λόγου, αποκτούν αυτοπεποίθηση, εμπιστοσύνη, αισιοδοξία και διαμορφώνουν ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Το σύγχρονο περιβάλλον είναι πλουσιότερο σε ερεθίσματα και ευκαιρίες μόρφωσης απ' ό,τι παλαιότερα. Αυτό συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξη των γνωστικών λειτουργιών των παιδιών, ιδιαίτερα βέβαια της γλώσσας. Παίρνοντας ερεθίσματα από το φυσικό, οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον προσθέτουν στο λεξιλόγιό τους ολόένα και περισσότερες λέξεις, αποτυπώνουν εκφράσεις, μαθαίνουν να διατυπώνουν σωστές προτάσεις με ολοκληρωμένες έννοιες.

Οπωσδήποτε η γλώσσα, όπως γενικότερα και η γνώση, χτίζονται μεθοδικά και οργανωμένα με τη χρήση και υποστήριξη διάφορων επικοινωνιακών μέσων. Η επίτευξη αυτού του στόχου είναι δύσκολη για την τρυφερή παιδική ηλικία. Γι' αυτό γίνονται λάθη. Βέβαια τα λάθη είναι η απόδειξη της προσπάθειας που καταβάλλουν τα παιδιά, για να προσεγγίσουν εκφραστικά τη γλώσσα μας. Το ξεπέρασμά τους αποτελεί σημείο εκκίνησης για τον τρόπο εκμάθησής της και αποσκοπεί στην επιτυχία.

8.2.1. Δραστηριότητες του προφορικού λόγου

Εικόνα 8.2

Η καλλιέργεια του προφορικού λόγου γίνεται στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης με πολλές ευκαιρίες

Δραστηριότητες που βοηθούν στην εξάσκηση του προφορικού λόγου ενδεικτικά είναι:

☀ Ο/η παιδαγωγός ενθαρρύνει τα παιδιά να ξαναδιατυπώσουν μια φράση ή πρόταση, χρησιμοποιώντας λέξεις με παρόμοιο νόημα. Για παράδειγμα: Το αυτοκίνητο τρέχει με μεγάλη ταχύτητα ή το αυτοκίνητο τρέχει σαν βολίδα.

- ☀ Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να επαναληφθεί και με προτάσεις αντίθετου νοήματος. Για παράδειγμα: Έχω ένα κουτί με χοντρούς μαρκαδόρους ή έχω ένα κουτί με λεπτούς μαρκαδόρους.
- ☀ Η συνεχής διήγηση παραμυθιών από τον/την παιδαγωγό προσφέρει στα παιδιά την ευκαιρία να μάθουν να αναπαράγουν με επιτυχία τα λεκτικά σχήματα που ακούν. Για παράδειγμα: Μια φορά και ένα καιρό..., κάποτε ζούσε..., και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα...
- ☀ Τα παιδιά παροτρύνονται σιγά-σιγά στην αφήγηση ενός παραμυθιού, στην απαγγελία ενός ποιήματος, στη διήγηση ενός περιστατικού που τους έτυχε.

Απαγγελία ποιήματος
σε Εθνική γιορτή

- ☀ Το παιχνίδι της ξεχασμένης λέξης. Ο/η παιδαγωγός λέει μια ολοκληρωμένη πρόταση. Για παράδειγμα: Σήμερα ο ήλιος λάμπει. Τα παιδιά την επαναλαμβάνουν. Στη συνέχεια, ο/η παιδαγωγός ξαναλέει την πρόταση "ξεχνώντας" μια λέξη. Για παράδειγμα: Ο ήλιος λάμπει. Τα παιδιά πρέπει να βρουν τη λέξη που ξεχάστηκε και να την ενσωματώσουν μέσα στην πρόταση. Το παιχνίδι συνεχίζεται, μέχρι να ξεχαστούν όλες οι λέξεις της πρότασης. Η ίδια άσκηση μπορεί να διαφοροποιηθεί, όταν τα ίδια τα παιδιά κατανοήσουν το μηχανισμό και πάρουν το ρόλο του/της παιδαγωγού, οπότε τα ίδια ξεχνούν κάποια λέξη και την επισημαίνουν οι συμμαθητές τους.
- ☀ Με το άκουσμα ενός μουσικού κομματιού τα παιδιά παροτρύνονται από τον/την παιδαγωγό να εκφράσουν τα συναισθήματά τους. Για παράδειγμα: Ποιος θέλει να πει τι ένιωθε, όταν άκουγε τη μουσική (χαρά - λύπη, του άρεσε ή όχι, κ.ά.)

8.3. Ανάγνωση - Ο ρόλος της αγωγής

Έχει ειπωθεί ότι μια γλώσσα πρώτα μιλιέται και ύστερα γράφεται. Το να μάθει το παιδί να μιλάει σημαίνει ότι αισθάνεται χαρά που μιλάει, νιώθει ένα είδος φυσικής και πηγαίας ανάγκης γι' αυτό. Η εμπειρία της ομιλίας βοηθά, στηρίζει και προκαλεί την Ανάγνωση.

Οι **στόχοι** των δραστηριοτήτων ανάγνωσης είναι:

- ☀ Να αντιληφθούν τα παιδιά ότι υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στον προφορικό και το γραπτό λόγο (ό,τι λέμε μπορούμε και να το γράφουμε).
- ☀ Να συνειδητοποιήσουν τη σωστή δομή του Προφορικού λόγου.
- ☀ Να κατανοήσουν ότι ο προφορικός λόγος μετατρέπεται σε γραπτό μέσα από ένα σύστημα απεικόνισης συμβόλων (κωδικοποίηση του λόγου μέσω των λέξεων και των γραμμάτων-γραφή) και το αντίστροφο (αποκωδικοποίηση του γραπτού λόγου σε προφορικό-ανάγνωση).
- ☀ Να συνειδητοποιήσουν τα φωνήματα της ομιλούμενης γλώσσας και ότι σε αυτά αντιστοιχούν γράμματα.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι της αναγνωστικής διαδικασίας στο χώρο της Προσχολικής Εκπαίδευσης, θα πρέπει να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να έρχονται αβίαστα σε επαφή με τις διάφορες εκδοχές του γραπτού λόγου (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, επιγραφές, ταινίες κ.ά.).

Εικόνα 8.3
Ελεύθερες δραστηριότητες
ανάγνωσης

Τα παιδιά με τη χρησιμοποίηση του κατάλληλου υλικού και την παρότρυνση της/του παιδαγωγού πρέπει να μάθουν:

- ☀ Να υιοθετούν βασικές συμβάσεις ανάγνωσης του αλφαριθμητικού συστήματος γραφής (π.χ. ότι διαβάζουμε από τ' αριστερά προς τα δεξιά και

από επάνω προς τα κάτω, ότι τα βιβλία διαβάζονται από την αρχή προς το τέλος κ.τ.λ.).

- ☀ Να ακούν προσεκτικά και να κατανοούν μια διήγηση, ένα κανόνα παιχνιδιού ή άλλα απλά κείμενα που κάποιος τους διαβάξει φωναχτά.
- ☀ Να απομνημονεύουν μικρά κείμενα.
- ☀ Να αναγνωρίζουν οικείες λέξεις στον περιβαλλοντικό έντυπο λόγο και μέσα σε κείμενα.
- ☀ Να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη της τάξης.
- ☀ Να εντοπίζουν το τίτλο, το συγγραφέα και τα άλλα στοιχεία του βιβλίου.
- ☀ Να αντιληφθούν ότι ο γραπτός λόγος είναι αναπαράσταση της γλώσσας και ότι η εικόνα είναι αναπαράσταση του κόσμου.
- ☀ Να συνειδητοποιήσουν ότι διαβάζουμε το κείμενο και όχι την εικόνα. Τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 3 ετών πιστεύουν ότι δεν είναι το γραπτό κείμενο, αλλά η εικόνα που παράγει το νόημα. Για το λόγο αυτό, όταν προσποιούνται ότι διαβάζουν μια ιστορία, δείχνουν με το δάχτυλό τους την εικόνα και όχι το κείμενο.
- ☀ Να αναγνωρίζουν και να συγκρίνουν διαφορετικές μορφές του γραπτού λόγου, όπως το χειρόγραφο και το έντυπο κείμενο, το ελληνικό και το λατινικό αλφάβητο κ.τ.λ. (Φ.Ε.Κ. Γ1/58).

8.3.1. Δραστηριότητες Ανάγνωσης

Για να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν με επιτυχία οι δραστηριότητες της Ανάγνωσης ο/η παιδαγωγός χρησιμοποιεί τη γωνιά της βιβλιοθήκης και συγκεντρώνει διάφορα έντυπα, όπως περιοδικά, εφημερίδες, αφίσες, ποιήματα, τραγούδια και ό,τι άλλο παρουσιάζεται με τον έντυπο λόγο.

- ☀ Δραστηριότητες ανάγνωσης εικονογραφημένων βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων κ.ά. καθώς και φράσεων σε αφίσες ή σε συσκευασίες προϊόντων που γνωρίζουν τα παιδιά και στα οποία εικόνες και κείμενο παρουσιάζουν το μήνυμά τους.
- ☀ Δραστηριότητες αναγνώρισης από τα νήπια του ονόματος τους. Ο/η παιδαγωγός δείχνει στα παιδιά καρτέλες που έχουν γραμμένο το όνομα κάθε παιδιού ξεχωριστά.
- ☀ Ο/Η παιδαγωγός οργανώνει τη γωνιά της βιβλιοθήκης με τρόπο που τα παιδιά να είναι σε θέση ν' αναγνωρίζουν τη θέση των σημαντικών στοιχείων στο εξώφυλλο κάθε βιβλίου (τίτλος, συγγραφέας, έκδοση) και να δανείζονται εικονογραφημένα βιβλία με παραμύθια, μύθους, θρύλους, λαχνίσματα, ποιήματα. Τα βιβλία πρέπει να τοποθετούνται

με τέτοιο τρόπο, ώστε να φαίνεται η μπροστινή τους όψη. Πρέπει επίσης να μάθουν τα παιδιά να τα επανατοποθετούν στην ορισμένη θέση τους.

 Διαμόρφωση πινάκων αναφοράς για ποικίλα θέματα, στους οποίους υπάρχει αντιστοιχία εικόνων και λέξεων. Οι πίνακες αυτοί επιτρέπουν στα παιδιά, χωρίς συστηματική διδασκαλία, ν' ανακαλύπτουν το νόημα ορισμένων λέξεων που συνδέονται με ενασχολήσεις και οι οποίες πραγματοποιούνται στην τάξη (π.χ. τα ονόματα των παιδιών της τάξης είναι γραμμένα δίπλα στις φωτογραφίες τους, τα μέσα κοινωνικής αναγράφονται δίπλα στην αντίστοιχη εικόνα κ.ά.). Με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζονται τα χρώματα, τα ζώα του σπιτιού, του αγρού, του δάσους κ.ά.

 Οι πίνακες αναφοράς αξιοποιούνται πάντα για την πραγματοποίηση ποικίλων δραστηριοτήτων, όπως: για τη δημιουργία παρουσιολόγιου, ημερολόγιου, για διάφορα παιχνίδια κ.ά. Κάθε πίνακας αναφοράς έχει αντίστοιχες χωριστές καρτέλες, μη εικονογραφημένες, για κάθε λέξη του πίνακα. Τα παιδιά προσπαθούν να εντοπίσουν το νόημα της καρτέλας που θέλουν να διαβάσουν συγκρίνοντάς την με τις λέξεις του πίνακα.

Άλλες ενδεικτικές δραστηριότητες είναι:

- η αλλαγή του αριθμού των λέξεων (ενικός-πληθυντικός),
- η αντικατάσταση λέξεων με συνώνυμες ή αντίθετές τους,
- η τοποθέτηση μιας πρότασης στον αρνητικό ή στον ερωτηματικό τύπο.

8.4. Γραφή και Γραπτή Έκφραση - Ο ρόλος της αγωγής

Ο κόσμος που περιβάλλει το παιδί της προσχολικής ηλικίας είναι παράλληλα ένας κόσμος γραφής. Η ανάγνωση και η γραφή γίνεται με σύμβολα που μεταφέρουν πληροφορίες για πράγματα ή σχέψεις. Πρώτα πρέπει να γνωρίσουμε τα πράγματα, έπειτα τις σχέψεις και στη συνέχεια τις καταγραφές τους. Η γραφή είναι η απεικόνιση της σκέψης, η κωδικοποίηση του λόγου με γραφικά σύμβολα.

Οι πρώτες παιδικές απόπειρες γραφής περνούν από τα εξής στάδια:

 Πρωτόγονα γραφήματα: σκαριφήματα, ψευδογράμματα (γραφές που προσπαθούν να μοιάσουν των γραμμάτων).

Εικόνα 8.4, 8.5

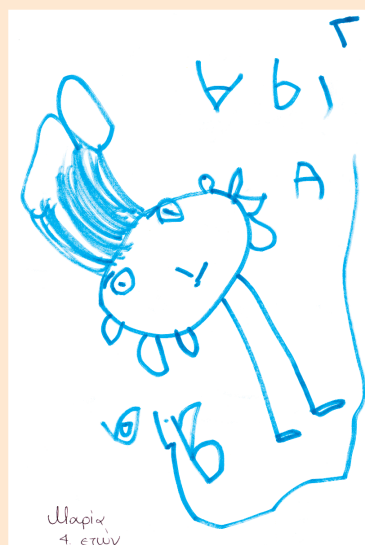
Στέλλα, 3,5 ετών

- ☀ Διαχωρισμός σε δύο τάξεις γραφικών σχημάτων: γράμματα και αριθμούς.
- ☀ Γραφές χωρίς έλεγχο της ποσότητας (αλυσίδες γραμμάτων).

Εικόνα 8.6
Μυρτώ, 4 ετών και 9 μηνών

Εικόνα 8.7
Μαρία, 4 ετών

☀ Συγκεκριμένες γραφές: πρόκειται για πραγματική γραφή με προσωπικούς νόμους, η οποία δεν μπορεί να μεταδοθεί χωρίς τη βοήθεια του λόγου.

Εικόνα 8.8
Μάριος, 4,5 ετών

Μάριος
4,5 ετών

Γιάννης

Γιάννης
5,5 ετών

Γιάννης
5,5 ετών

Εικόνα 8.9, 8.10
Γιάννης, 5,5 ετών

Διαφοροποίηση της μορφής της γραφής,

- ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του αντικειμένου στο οποίο αναφέρεται,
- ανάλογα με την ποσότητα, τη σειρά ή την ποικιλία των γραμμάτων.

Συλλαβικές Γραφές:

- Συλλαβο-Αλφαβητικές Γραφές: κάθε γράμμα αναπαριστά έναν ήχο.
- Αλφαβητικές γραφές: κάθε λέξη αποτελείται από μια σειρά γραμμάτων (Βαρνάβα-Σκούρα, 1998).

Αφετηρία για την ανάπτυξη της αναγνωστικής και γραφικής δεξιότητας αποτελεί η κατανόηση από το παιδί της σχέσης ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο, η οποία οικοδομείται προοδευτικά.

Οι **στόχοι** της διαδικασίας προετοιμασίας των παιδιών για τη γραφή είναι:

- ☀ Η κατάρκτηση της συμβολικής λειτουργίας της γλώσσας (όταν το παιδί ονομάζει αυτό που σχεδίασε ή "έγραψε").
- ☀ Η παροχή ευκαιριών ευαισθητοποίησης σε θέματα που αφορούν το Γιατί και το Πώς γράφουμε.
- ☀ Η συνειδητοποίηση της αξίας που έχει η γραφή ως μέσο που μας βοηθά να επικοινωνούμε, ν' αναπτύσσουμε ιδέες, να μεταφέρουμε πληροφορίες, αλλά και ως πηγή ευχαρίστησης και απόλαυσης.
- ☀ Η υποστήριξη των παιδιών στην προσπάθειά τους:
 - ✓ να κρατήσουν το μολύβι, το στυλό διαρκείας, την κιμωλία, παίρνοντας τη σωστή σωματική στάση,
 - ✓ να αναπαράγουν μοντέλα, σχήματα, τροχιές που προτείνονται από τον/την παιδαγωγό,
 - ✓ να γράφουν τα ονόματά τους στις εργασίες τους με κεφαλαία ή και πεζά γράμματα,
 - ✓ να αντιγράφουν μερικές λέξεις ή φράσεις που σχετίζονται με τις δραστηριότητες της τάξης,
 - ✓ να γράφουν απλά πολύ μικρά κείμενα για διαφορετικούς λόγους.

Εικόνα 8.11, 8.12

Σύμφωνα με τον Goodman (1986), όλες οι μορφές συμπεριφοράς τις οποίες εκδηλώνει το παιδί στην προσπάθειά του να κατακτήσει το γραπτό λόγο δημιουργούν τις **"ρίζες της ανάγνωσης και της γραφής"** που αναπτύσσονται ταυτόχρονα και τρέφουν το "δέντρο"- ανάγνωση και γραφή- ενώ η "θρεπτική ουσία"- περιβάλλον τις τροφοδοτεί

8.4.1. Δραστηριότητες Γραφής

Το σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Προσχολικής Εκπαίδευσης στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο γραπτός λόγος σημαίνει δουλειά με *πλήρη κείμενα (γλωσσάρι)*. Η δουλειά με τα κείμενα προσφέρει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες και ευκαιρίες για τη διδασκαλία και τη μάθηση της Ανάγνωσης, της Γραφής και του Αλφαριθμητικού Συστήματος (της γραπτής αναπαράστασης της γλώσσας).

Όλες οι ενασχολήσεις της προσχολικής ηλικίας περιλαμβάνουν στοιχεία προφορικού και γραπτού λόγου. Έτσι, υπάρχει μια σειρά από δραστηριότητες ρουτίνας που επιτρέπουν την εξοικείωση των παιδιών με το γραπτό λόγο, όπως:

3 ετών

5 ετών

Εικόνα 8.13, 8.14

Ασκήσεις γραφής
παιδιών 3 και 5 ετών

α. Πίνακες αναφοράς, **β.** ημερολόγια, **γ.** κρεμάστρες και συρτάρια με τα ονόματα των παιδιών, **δ.** πίνακας με τα γεύματα της ημέρας, **ε.** ονομασία κάθε γωνιάς δραστηριοτήτων.

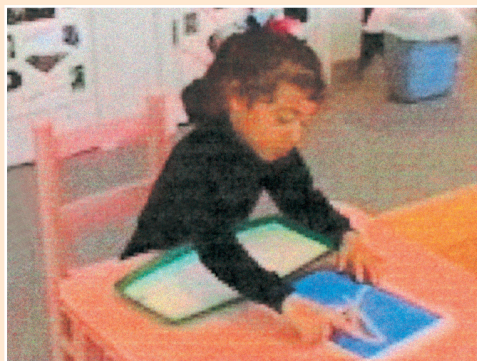
Ενδεικτικές δραστηριότητες γραφής είναι:

- ☀ Δημιουργία καρτελών αναφοράς με ποικίλο θεματολόγιο, στις οποίες τοποθετούμε και τις φωτογραφίες των παιδιών. Δίπλα στις φωτογραφίες των παιδιών είναι γραμμένα τα ονόματά τους. Τα παιδιά μπορούν να συμβουλευονται αυτές, προκειμένου να γράψουν το όνομά τους στις εργασίες τους. Η μη ορθή γραφή θεωρείται κάτι φυσικό. Οι καρτέλες αναφοράς τοποθετούνται στους πίνακες αναφοράς ή στο χώρο της τάξης.

- ☀ Δραστηριότητες αντιγραφής τίτλων των βιβλίων που δανείστηκαν από την βιβλιοθήκη, λέξεις που αναφέρονται στον καιρό από τους πίνακες αναφοράς, τις ημέρες της εβδομάδας, το όνομά τους κτλ. Ο/Η παιδαγωγός αποδέχεται τις τυχόν ελλείψεις ή λάθη των παιδιών, αξιοποιώντας τα στη μαθησιακή διαδικασία γενικότερα.
- ☀ Δραστηριότητες κατασκευής μικρών βιβλίων από τα ίδια τα παιδιά, τα οποία τοποθετούνται στη βιβλιοθήκη της τάξης, για να διαβάζονται απ' όλους. Αναμενόμενη είναι η ύπαρξη πολλών λαθών και σ' αυτά. Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας τα παιδιά ενθαρρύνονται να γράφουν κάρτες με ευχές που τις απευθύνουν σε συγκεκριμένα πρόσωπα, καταλόγους από πράγματα που θα πρέπει να θυμούνται, ετικέτες που τοποθετούν στα ντουλαπάκια με τις δημιουργίες τους, να φτιάχνουν άλμπουμ με φωτογραφίες ή ζωγραφιές ή συλλογές, που συνοδεύονται από γραπτά σχόλια-λεζάντες και σύντομες εικονογραφημένες ιστορίες δεμένες σε βιβλίο.

Στην προσπάθεια τους να αναπτύξουν τη γραφική δεξιότητα τα παιδιά μπορούν πάντα να συμβουλευονται τους πίνακες αναφοράς, που είναι αναρτημένοι στο χώρο του σταθμού (σε μόνιμη ή σε ευκαιριακή βάση), για παράδειγμα: τους πίνακες αναφοράς με ονόματα ζώων, με τις ημέρες της εβδομάδας, με τα χρώματα, με ευχές κ.ά.

Εικόνα 8.15
Το παιδί εξασκείται
στην γραφική δεξιότητα

8.5. Ο ρόλος του/της παιδαγωγού Προσχολικής Εκπαίδευσης

Στην κατάλληλη εκμετάλλευση όλων των ευκαιριών του προφορικού λόγου, της ανάγνωσης και της γραφής, καθοριστικός είναι ο ρόλος του/της παιδαγωγού της Προσχολικής Αγωγής. Οι προσπάθειές του/της θα πρέπει να εστιάζονται:

- ☀ Στην ακρίβεια, τη ζωντάνια, τη σαφήνεια και τη σωστή δόμηση του προφορικού λόγου (π.χ. ανάγνωση βιβλίων με κατάλληλο τρόπο).
- ☀ Στην κατάλληλη οργάνωση του περιβάλλοντος της τάξης ώστε να είναι πλούσιο σε ερεθίσματα.
- ☀ Στη δημιουργία ευκαιριών για προφορική έκφραση, ανάγνωση και γραφή και παρότρυνση των παιδιών για την ενασχόλησή τους με αυτές.
- ☀ Στην ενσωμάτωση του γραπτού λόγου σε διάφορες δραστηριότητες της τάξης, ελεύθερες ή κατευθυνόμενες (π.χ. δραματοποίηση παραμυθιού).
- ☀ Στην υποστήριξη και επιβράβευση κάθε ανάλογης προσπάθειάς τους.
- ☀ Στην συνεχή παρατήρηση των προσπαθειών τους, παρεμβαίνοντας μόνον, όταν είναι απαραίτητο.
- ☀ στην επιλογή δραστηριοτήτων που μπορούν να επεξεργαστούν ομαδικά.

Σύμφωνα με τους ειδικούς, τα παιδιά στην ηλικία των 3 έως 6 χρόνων είναι ικανά να αφομοιώνουν 50 λέξεις, τουλάχιστον, το μήνα. Ο/η παιδαγωγός πρέπει να εκμεταλλεύεται αυτή την ικανότητα των παιδιών και να παρουσιάζει προγράμματα και δραστηριότητες που άμεσο στόχο τους έχουν τη γλωσσική ανάπτυξη, και έμμεσο την καλλιέργεια της ανάγνωσης και της γραφής.

Όλα αυτά συντελούν στην ενίσχυση του αυθορμητισμού και στην ελεύθερη και δημιουργική (γλωσσική και γραπτή) έκφραση των παιδιών. Από τις πρώτες ενέργειες του/της παιδαγωγού είναι η ενημέρωση, η καθοδήγηση και η συνεργασία με τους γονείς των παιδιών, ώστε να εμπλέκουν τα παιδιά τους σε δραστηριότητες της καθημερινής ζωής, που σχετίζονται με το γραπτό λόγο, να ενθαρρύνουν και να επιβραβεύουν ανάλογες προσπάθειες, να λειτουργούν οι ίδιοι ως πρότυπο γι' αυτά (να ονομάζουν αντικείμενα, να διαβάζουν σήματα -οδούς-ταμπέλες καταστημάτων στην διαδρομή σπίτι-σχολείο ή σε ένα ταξίδι κ.ά.).

Τέλος, καθοριστικός είναι ο ρόλος της αλληλεπίδρασης μεταξύ παιδαγωγού και παιδιού. Ο/η παιδαγωγός δεν πρέπει να ξεχνά ότι ο λόγος και ο τρόπος έκφρασης του/της αποτελούν τα πιο δυναμικά γλωσσικά

πρότυπα για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Γι' αυτό, η ομιλία του/της πρέπει να χαρακτηρίζεται από καλή άρθρωση, ακρίβεια και πληρότητα.

**Παράδειγμα κατάστασης- δραστηριότητας στην τάξη
που ευνοεί τη χρήση του γραπτού λόγου (Σκούρα 1999)**

Δραστηριότητα	⇒ Δημιουργία καρτέλας αναφοράς, αναγκαία για την οργάνωση της τάξης Π.χ. Οι Καρτέλες Καιρού
Προτεινόμενο Επίπεδο	3,4,5 ετών
Λειτουργικότητα	⇒ Τοποθετούμε την ανάλογη καρτέλα καιρού στο πίνακα ανακοινώσεων της τάξης για να την επεξεργαστούμε.
Εξέλιξη της δραστηριότητας	⇒ Συζητάμε για την αναγκαιότητα της καρτέλας και το περιεχόμενό της. ⇒ Μιλάμε για το "γράψιμο" της καρτέλας, την σειρά και την ποσότητα των γραμμάτων ⇒ Διορθώνουμε τα λάθη που τυχόν υπάρχουν. ⇒ Γράφουμε το κείμενο - την καρτέλα - με τη χρήση των κατάλληλων υλικών.
Υλικά που χρησιμοποιούμε	⇒ Γραφικά και άλλα (χρωματιστά χαρτόνια, αυτοκόλλητο διαφανές, πλαστικό). ⇒ Χρήση ειδικών οργάνων γραφής (στένσιλ, Η/Υ).
Διδακτικές κατευθύνσεις	⇒ Είναι σημαντικό να τονιστεί η λειτουργία της καρτέλας, η χρησιμότητά της, το περιεχόμενό της και η σύνθεσή της

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην σύγχρονη εποχή επικρατεί η άποψη ότι η μάθηση της ανάγνωσης και της γραφής είναι μια συνεχής διαδικασία, η οποία πηγάζει από το ίδιο το παιδί και "αναδύεται" από τα πρώτα έτη της ζωής του, εφόσον οι συνθήκες του περιβάλλοντος είναι κατάλληλες (πλούσια ερεθίσματα γραπτού λόγου, υποστήριξη από τους ενήλικες, ενθάρρυνση στους πειραματισμούς των παιδιών).

Η σύγχρονη θεωρία της **"αναδυόμενης"** ανάγνωσης και γραφής αναφέρεται στις δεξιότητες, γνώσεις και στάσεις, οι οποίες αποτελούν τα πρώτα βήματα της ανάπτυξης του συμβατικού τρόπου ανάγνωσης και γραφής.

Ο προφορικός λόγος είναι το μέσον που βοηθάει στην επικοινωνία των ανθρώπων. Καθοδηγεί τις νοητικές και κινητικές ενέργειες του ανθρώπου και καλλιεργεί τη γλώσσα από τη μικρή ηλικία. Τα παιδιά ασκούνται στη σωστή χρήση του προφορικού λόγου - μέσα στον χώρο του Βρεφονηπιακού σταθμού - με κατάλληλες δραστηριότητες και αποκτούν αυτοπεποίθηση, εμπιστοσύνη, αισιοδοξία, διαμορφώνοντας ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Η Ανάγνωση αποτελεί τη μετατροπή του γραπτού λόγου σε προφορικό, αλλά και την κατανόηση των όσων εκφράζει ο γραπτός λόγος (αποκωδικοποίηση κειμένων).

Η Γραφή είναι η απεικόνιση της σκέψης με συμβατικά σημεία, η κωδικοποίηση του λόγου με γραφικά σύμβολα.

Η Προσχολική Εκπαίδευση καλείται να εξασφαλίσει ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα προφορικού και γραπτού λόγου και να εμπλέξει τα παιδιά σε δραστηριότητες που προάγουν τις παραπάνω δεξιότητες.

Στην κατάλληλη εκμετάλλευση όλων των ευκαιριών για προφορικό λόγο, για ανάγνωση και γραφή, καθοριστικός είναι ο ρόλος του/της Παιδαγωγού Προσχολικής Αγωγής. Οι προσπάθειες του/της παιδαγωγού σχετίζονται με τη συνεχή παρότρυνση και καθοδήγηση των παιδιών καθώς και με τη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων, που θα τα βοηθήσουν να πειραματιστούν, για να ανακαλύψουν "μόνα τους" το γραπτό λόγο. Για το λόγο αυτό, δεν θα πρέπει να καταπνίγεται ο αυθορμητισμός, η ελευθερία και η δημιουργική γλωσσική και γραπτή έκφραση των παιδιών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς αντιλαμβάνεστε τον όρο "αναδυόμενη" ανάγνωση και γραφή;
2. Πώς επιδρά το περιβάλλον στη διαδικασία ανάδυσης των παραπάνω δεξιοτήτων; Στην απάντησή σας να τονίσετε και τη σημασία της "καταλληλότητας" του περιβάλλοντος;
3. Ποιος είναι ο ρόλος της Προσχολικής Εκπαίδευσης στην κατάκτηση των παραπάνω δεξιοτήτων; Αναφερθείτε και στον αντισταθμιστικό της ρόλο.
4. Να αναφέρετε τους στόχους των αναγνωστικών δραστηριοτήτων
5. Ποια είναι τα στάδια εξέλιξης που περνούν τα παιδιά στην προσπάθειά τους να οικοδομήσουν το δικό τους σύστημα γραφής;
6. Να αναφέρετε τα βασικά σημεία-στόχους της διαδικασίας προετοιμασίας των παιδιών για τη γραφή.
7. Να σκιαγραφήσετε το ρόλο του/της παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας σχετικά με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής.
8. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, προσπαθήστε να επινοήσετε συγκεκριμένα παραδείγματα εφαρμογής δραστηριοτήτων γραφής σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, καταγράφοντας και το στόχο τον οποίο επιτυγχάνουν. Συμβουλευτείτε το παρακάτω παράδειγμα:

Παιδαγωγικός στόχος	Γνώση και αναγνώριση των γλωσσικών συμβόλων
Δραστηριότητα	Δημιουργία καρτελών αναφοράς με τα ονόματα των παιδιών
Παράδειγμα	Με ποιο γράμμα αρχίζει το όνομά σας. Μαθαίνουμε στα παιδιά με ποιο γράμμα αρχίζει το όνομά τους. Αφού μάθουν να το αναγνωρίζουν, μπορούμε να τα χωρίσουμε σε ομάδες με κοινό χαρακτηριστικό το αρχικό γράμμα του ονόματός τους. Για παράδειγμα, τα παιδιά που το όνομά τους αρχίζει από Κ να καθίσουν στη γωνιά της μουσικής

9. Στηριζόμενοι στο αναφερόμενο παράδειγμα της δραστηριότητας στην τάξη που ευνοεί τη χρήση του γραπτού λόγου, να δημιουργήσετε κατά ομάδες παιδιών αντίστοιχο πίνακα με θέμα δραστηριότητα σύνδεσης του σχεδίου ενός παραμυθιού με τον αντίστοιχο τίτλο. Προτεινόμενο επίπεδο ηλικίας 3,4,5 ετών.
10. Να αναφέρετε τις καταστάσεις επικοινωνιακού χαρακτήρα που ενθαρρύνουν τα παιδιά στην κατάκτηση του προφορικού λόγου.
11. Ποια η συμβολή του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο ζουν τα παιδιά σήμερα, στην ανάπτυξη των γνωστικών λειτουργιών τους;